

XI. Бібліографія, рецензії, інформація, хроніка

дослідити динаміку та творчу еволюцію вченого впродовж його життя, свідчить про широту та різнобічність його наукових інтересів.

У другий розділ «Література про життя, діяльність і творчу спадщину М. Довнар-Запольського» включено 384 бібліографічні записи. Укладачі прагнули до якомога більшої повноти і тому, крім матеріалів, що безпосередньо висвітлюють життя та діяльність М. Довнар-Запольського, включили матеріали, які містять аналіз його діяльності, зокрема, в працях загальноісторичного характеру виділяють інформацію, що безпосередньо стосується М. Довнар-Запольського. В разі потреби описи супроводжуються короткими довідковими анотаціями. Розміщення матеріалу в розділі також хронологічне, в межах року — за алфавітом.

Автори провели значну роботу по виявленню статей в періодичних виданнях, матеріалах конференцій, тематичних збірниках суміжної тематики, які стосуються оцінки наукової діяльності та творчості М. Довнар-Запольського.

У додатках представлено ряд ґрунтовних допоміжних покажчиків, традиційно присутніх у виданнях такого роду — іменний, географічний (який, до речі, вводить у географію наукових зацікавлень вченого), скорочень.

Важливим джерелом для дослідників творчості та життєвого шляху М. Довнар-Запольського буде складений авторами список архівних фондів з архівів України, Білорусі, Росії, які містять відомості про життя та діяльність М. Довнар-Запольського. До переліку включено відомості з 11 архівів, в т. ч. українських — Центрального державного історичного архіву України, м. Київ; Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України; Державного архіву м. Києва; Державного архіву Київської області; Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Інформативним є також список періодичних видань, публікації з яких включено до бібліографічного покажчика. Список включає 92 назви газет, часописів, вісників тощо.

Проте і в цьому ґрунтовному виданні є деякі недоліки. По перше, відсутність у персональному бібліографічному покажчику такої структурної частини як «Основні дати життя та діяльності вченого» позбавляють читача можливості осягнути процес формування наукових інтересів вченого в контексті його професійної і громадської роботи. По друге, алфавітний покажчик праць М. Довнар-Запольського має право на самостійне існування й краще потрібний у складі такого видання, оскільки мета будь-якого допоміжного покажчика подати матеріал основної частини в іншому аспекті, і дати до неї посилання. Крім того, в списку періодичних видань доцільно дати повні відомості про те, хто видавець, чий це орган, у виданнях якого року виявлено публікації тощо.

В цілому, поява такого бібліографічного покажчика вельми показова — свідчить про велике значення для розвитку вітчизняної історіографії, джерелознавства, архівної справи таких праць. Адже через вивчення творчості та діяльності визначних діячів можливе знання минулого. Крім того, такі видання спонукають до створення аналогічних персональних бібліографій вітчизняних істориків, архівістів, археографів, джерелознавців.

Цей покажчик буде корисним не тільки фахівцям в галузі архівної справи, а й працівникам бібліотек, музеїв, краєзнавцям, викладачам, студентам. Проте, проте. Тираж видання — 150 примірників — позбавляє багатьох науковців, молодих дослідників можливості долучитися до вивчення вітчизняної історії через творчість та діяльність непересічної постаті української історичної науки — М. Довнар-Запольського.

Тайсія Кішар, Ліліна Одинока

НАУКОВЕ ВИДАННЯ БІБЛІОТЕКИ ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(Бібліотекознавець Костянтин Іванович Рубинський (1860–1930): Біобібліогр. нарис / Харківський держ. ун-т. Центральна наукова б-ка; Уклад. Н.М. Березюк.— Х.: РА, 1998.— 68 с.: Іл.— (Видатні постаті в історії Харківського університету)

В українському бібліотекознавстві усвідомлюється потреба ґрунтовного дослідження його еволюції як науки, обґрунтування періодизації та виявлення провідних тенденцій і наукових шкіл. Цьому значною мірою сприя-

ють дослідження бібліотекознавчої біографістики, що активізувалися в останні роки.

У цьому контексті помітним явищем став випуск біобібліографічного нарису, присвяченого життєвому та творчому шляху одного із

відомих українських бібліотекознавців, представника Харківської бібліотечної школи Костянтина Івановича Рубинського.

Укладач видання — Н.М. Березюк, головний бібліограф Центральної наукової бібліотеки Харківського державного університету, впродовж ряду років досліджувала мало вивчену тему — діяльність К.І. Рубинського як бібліотекознавця, бібліотекаря бібліотеки Харківського університету, однієї з перших університетських українських бібліотек, в якій майже 40 років він невтомно наукову і практичну діяльність К.І. Рубинський. Цілком логічним продовженням наукових студій Н.М. Березюк стало дане видання у серії «Видатні постаті в історії Харківського університету», яким, зазначає укладач, «Центральна наукова бібліотека Харківського університету виконує, хоч і з запізненням свій обов'язок щодо вшанування пам'яті видатного бібліотекознавця К.І. Рубинського». І дійсно, ім'я К. Рубинського в період тоталітаризму залишалося майже невідомим українській науковій думці, його праці не перевидавалися, значна їх частина і досі залишається в рукописах, а наукова біографія потребує доповнень і уточнень, подальшого дослідження.

Структурно біобібліографічний нарис складається з трьох частин. Перша — статті, що висвітлюють біографію вченого, його практичну діяльність в бібліотеці Харківського університету, розробку К. Рубинським теоретичних проблем бібліотекознавства. Друга частина — «Бібліографічний покажчик праць К.І. Рубинського та літератури про нього». Третя частина — додатки: допоміжні покажчики (іменний, псевдонімів, скорочень), фрагменти з праць К. Рубинського, фотоілюстративний матеріал.

У першій частині нарису вміщено чотири наукові розвідки, в яких чітко простежується авторське бачення внеску К. Рубинського у розвиток бібліотечної справи. Н.М. Березюк, укладач збірника і автор статті «К.І. Рубинський і його доба», в результаті копійної дослідницької роботи відтворила хронологію життя та діяльності К. Рубинського як керівника бібліотеки університету; за матеріалами спеціальної і наукової періодики, архівних документів Центральної наукової бібліотеки Харківського державного університету, праць К. Рубинського, спогадів доньки Антоніни Костянтинівни відтворила післяреволюційний період життя К. Рубинського, виявила п'ять невідомих до цього часу його праць.

Авторка характеризує основні напрями теоретичних розробок К. Рубинського: бібліо-

текознавство як наука, історія та організація бібліотечної справи, бібліотечна освіта, проблеми педагогіки і керівництво дитячим читанням тощо.

Використавши друковані та архівні матеріали Центральної наукової бібліотеки Харківського державного університету — звіти, рапорти, доповідні записки та ін. — Н. Березюк встановила авторство К. Рубинського у підготовлених університетською бібліотекою звітах за 1893–1916 рр., доповідних записках, матеріалах про засідання бібліотечної комісії та ін.

Крім того, Н. Березюк і в статті, і в бібліографічному покажчику детально проаналізувала матеріали про участь К. Рубинського у Першому Всеросійському з'їзді з бібліотечної справи (1911): його доповіді «Положение библиотечного дела в России и других государствах», «Библиотечные комиссии в академических библиотеках», пропозиції і резолюції, підготовлені за його участю.

В статті «К.І. Рубинський — фундатор українського бібліотекознавства» доктор педагогічних наук, професор Харківської державної академії культури Н.М. Кушнарєнко визначає роль К. Рубинського у становленні Харківської бібліотечної наукової школи, фундаторами якої були, крім К.І. Рубинського, Х.Д. Алчевська, Л.Б. Хавкіна, М.А. Годкевич, Б.О. Борович, Д.А. Балака, Н.Я. Фрідьєва; підкреслює, що наукові і практичні здобутки К. Рубинського мають не лише регіональне й загальноукраїнське, але й світове значення.

Високо оцінюючи біобібліографічний покажчик — нарис за ґрунтовність у розробці ряду матеріалів, серйозний аналіз і рівень узагальнень, Н. Кушнарєнко особливо відмічає цінність дайджесту «К.І. Рубинський про бібліотеку і професію бібліотекаря» — добірки з його праць, оскільки більшість з них, на жаль, не перевидавалися, стали бібліографічною рідкістю, а вони, зазначає Н.М. Кушнарєнко, мають велике виховне значення для молодого покоління бібліотечних фахівців. Як дає раду вдячності К. Рубинському авторка розглядає заснування Радою Харківського державного університету премії імені К. Рубинського, започаткування читань його пам'яті в Центральній науковій бібліотеці Харківського державного університету, науково-практичних конференцій в Харківській державній академії культури, присвячених його науковій спадщині.

«Внесок К.І. Рубинського у становлення бібліотекознавства як науки» — тема науково-дослідження В.О. Мільман, кандидата педго-

гічних наук, доцента Харківської державної академії культури. У своїй розвідці В. Мільман окреслює основні теоретичні позиції К. Рубинського в галузі бібліотекознавства. Зокрема відзначає, що К. Рубинський високо оцінював науковий потенціал і суспільну значущість бібліотекознавства як самостійної наукової дисципліни і звертався до розробки складних проблем бібліотекознавства — предмет, об'єкт, функції, структура науки, її періодизація, які і дотепер остаточно не вирішені і стають предметом наукових дискусій фахівців.

Свої роздуми щодо внеску К. Рубинського у розвиток бібліотекознавчої думки, становлення бібліотекознавства та визнання його самостійною наукою О.М. Мільман будує на аналізі фундаментальних (так, певною мірою їх слід вважати такими) праць К. Рубинського — «Культурная роль библиотеки и задачи библиотекведения», «История русской библиотеки в дореволюционное время: Очерки» (рукопис) та за матеріалами Першого Всеросійського з'їзду з бібліотечної справи. Вли�кими за змістом і духом для сучасної вищої школи вважає В. Мільман обґрунтування К. Рубинським самостійності бібліотечної професії, необхідності створення кафедр бібліотекознавства та бібліографії при двох університетах (у Санкт-Петербурзі та Харкові), запровадження викладання бібліографії в університетських курсах.

Малознану сторінку діяльності К. Рубинського як історика розкриває С.М. Куделко, кандидат історичних наук, доцент, заступник декана історичного факультету Харківського національного університету. Між тим, К. Рубинський історик за освітою (навчався у Нижинському історико-філологічному інституті, а згодом — на історико-філологічному факультеті Харківського університету), за темою кандидатської дисертації та педагогічною діяльністю (викладав історію). І як історик К. Рубинський формувався в атмосфері глибокого зацікавлення вітчизняною історією, в цей час в Харківському університеті працювали відомі українські історики: Д.І. Багалій, М.С. Дрінов, О.О. Потебня, М.Ф. Сумцов та ін.

Багато цікавих документів, фактів з бібліотечного життя К. Рубинського С. Куделко залучив для обґрунтування думки про те, що своїми бібліотекознавчими науковими публікаціями К. Рубинський належить саме історичній науці. Це положення, на нашу думку, треба доповнити — та історії бібліотечної справи. На матеріалі як опублікованих, так і рукописних праць — доповіді на засіданні бібліотечної комісії університетської бібліотеки

«Положение вопроса о библиотечном персонале в Западной Европе и у нас» (1906) та Товариства бібліотекознавства (1908), нариса «Библиотека Харьковского университета за 100 лет ее существования (1805–1905)», «Культурная роль библиотеки и задачи библиотекведения», «Значение Д.И. Багаля в истории библиотечного дела», автор стверджує важливість історико-бібліотекознавчих студій К. Рубинського, в яких збереглися унікальні статистичні дані з історії формування університетської бібліотеки, відомості з історії бібліотек і бібліотечної справи зі стародавніх часів в багатьох країнах Європи та Росії, роздуми про долю першої в Харкові публічної бібліотеки та Харківської громадської бібліотеки, успішний розвиток яких пов'язаний з ім'ям Д. Вагалія. Цілком погоджуємося з висновком автора про те, що історико-бібліотекознавча праця К. Рубинського є значним внеском і в історію бібліотечної справи, і в історію Слобідської України, і є всі підстави розглядати його як історика-професіонала, одного із засновників історичного бібліотекознавства в Україні і Росії.

Децю детальний розгляд першої частини рецензованого бібліографічного нариса обумовлений відсутністю до цього часу наукової біографії вченого.

Друга частина видання — «Бібліографічний покажчик праць К.І. Рубинського та літератури про нього» — важлива з огляду на необхідність створення повної вітчизняної бібліографії бібліотекознавства, необхідної для ґрунтовних досліджень. Укладач бібліографії Н.М. Березюк провела велику роботу по виявленню і залученню до наукового обігу рукописної спадщини К.І. Рубинського, виявила авторство К. Рубинського в підготовці «Отчетов... библиотеки» за 1895–1916 рр., детально проаналізувала і документально представила організаційну і творчу роботу К. Рубинського на Першому Всеросійському бібліотечному з'їзді, і, як ми вже зазначали, вперше знайомить з рядом праць, які не були відомі науковій спільноті.

За архівними матеріалами та офіційними виданнями Харківського національного університету виявлено рукописні матеріали, що належать К. Рубинському. Це «Протоколи засідань бібліотечної комісії Харківського державного університету (1909–1917)», які запроTOCOLьовано К. Рубинським, «Рапорты, докладные представления, прошения (1897–1910)», які також належать К. Рубинському. Всі ці документи зберігаються у відділі рідкісних видань та рукописів Центральної наукової бібліотеки Харківського університету.

Слід позитивно оцінити пошуки укладача покажчика «Література про К.І. Рубинського», по виявленню праць, які хоча і не мають прямого відношення до К. Рубинського, але містять матеріал про нього. Це монографії, збірники праць, матеріали наукових конференцій, статті тощо.

Вся література покажчика проглянута de visu, звірена з фондами Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету, наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка.

Проте для підвищення інформативності покажчика, крім допоміжного іменного покажчика, до розділу «Бібліографія праць К. Рубинського» доцільно подати алфавітний покажчик праць. Очевидно, що для створення повноцінної джерельної бази про наукову і практичну діяльність К. Рубинського необхідно залучити архівні документи про його життя і діяльність, рукописні, недруковані матеріали, що знаходяться у ЦДАВО України (ф. 166. Наркомпрос), ЦДДАК України (ф. 716. Харківське історико-філологічне товариство, особові фонди Д. Багалія, О. Потебні, М. Сумцова та ін.) а також Держархіву Харківської області.

Окресом видання є додатки: «К. Рубинський про бібліотеку і професію бібліотекаря», які органічно продовжують авторські оцінки

теоретичних роздумів К. Рубинського про бібліотечну професію, соціальну роль бібліотеки в житті суспільства; фотоілюстративний матеріал; відомості про науковців — перших лауреатів премії К. Рубинського.

Роботу послідовників К. Рубинського, харківських науковців Харківського національного університету, Харківської державної академії культури слід оцінити як вагомий внесок у розробку вітчизняного бібліотекознавства, історії бібліотечної справи. Представлені в покажчику матеріали — наукові статті, біографічні, бібліографічні та фактографічні дані слугуватимуть ґрунтовною джерельною базою для подальших теоретичних і історичних студій бібліотечної науки і практики в Україні, творчого доробку К. Рубинського.

Усвідомлюється необхідність видання вибраних праць К. Рубинського в галузі бібліотекознавства, з метою поглибленого вивчення розвитку української бібліотечної науки в кінці XIX — на початку XX ст. На черзі може бути і видання хрестоматії української бібліотекознавчої думки, в якій чільне місце належатиме працям К. Рубинського. Рецензований біобібліографічний нарис прислужиться вже зараз і при укладанні біобібліографічного словника «Українські бібліотекознавці» та енциклопедії українського бібліотекознавства.

Ростислав Романовський

«СОММА»: МІЖНАРОДНИЙ ЖУРНАЛ АРХІВІВ, 2001, №3-4

З 2001 року Міжнародна Рада Архівів розпочала видання нового часопису «Сомма. International Journal on Archives». Нове видання стало внаслідок об'єднання журналів «Janus» та «Archivum», а також матеріалів Круглого столу архівів (Proceedings of CITRA). На сторінках першого тому часопису (№1-2) були представлені роботи членів комітету МРА з юридичних питань, секцій МРА з бізнес-архівів та архівів робітничих рухів, архівістів з країн Латинської Америки, Іспанії, Португалії, Південної Африки, в яких обговорювався широкий спектр проблем, актуальних для світового архівного співтовариства: авторські права в архівній справі, розвиток архівної освіти, вплив корпоративного злиття на збереженість бізнес-архівів, архіви в умовах інформаційного суспільства та ін.

Другий том (№3-4) має вузький тематичний характер. Його присвячено малодослідже-

ним проблемам забезпечення збереженості архівних, бібліотечних і музейних матеріалів в умовах тропічного клімату та проблемам, пов'язаним з переміщенням архівів з однієї будівлі до іншої.

Перша частина тому містить дослідження групи архівістів з Національного архіву Нідерландів, присвячене збереженню культурної спадщини в умовах тропічного клімату. В перших двох розділах (із семи загалом) автори інформують про колективні спроби вести боротьбу з деякими проблемами в галузі забезпечення збереження документів, характерними для цих зон, висвітлюють діяльність різних міжнародних організацій по збереженню архівних матеріалів (ЮНЕСКО, Міжнародна Рада Архівів, Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та ін.). Автори надають перевагу економним та простим технологіям збере-